

Ամաց 16ին Պոլսու Աւերակեանքի իշխանն ու Աւերակեանքի իմարտարին եղբայր վանճառնեցաւ, որն որ մահաւանկ յառաջ բողոքակրօնից ազանդէն հրաժարելով՝ ազգային կրօնն ընդունած էր: Աս իշխանն ամենայնցամ էր բողոքական իշխանուհայ մը հետ, ուսկից շրջա գտակ սենեցաւ, երկու մանչ էր երկու աղջիկ, որանցմ մէկը՝ Հեղինակ իշխանուհին՝ Սուսանայ կայսեր եղբայր Մկրտչի աւագ իշխանին հետ պատկուեցաւ, եւ միւրը՝ Նատասաի պրի դքսուհին է: Ասքի կինը մեծնեղն է տեւ՝ իշխանն երկրորդ անգամն ուղղափառի մը հետ կարգուեցաւ, ուսկից զաւակ չեղաւ:

Մնացած սարի Աւերակեանքի իշխանն ուղղափառ եկեղեցւոյ գոգր դասնալու կալին ու փախուքը յայտնած էր: Ասոր համար մեծարդ Հ. Սահմանեանն ուղղափառ կրօնի կրթութիւնն ու հրահանգներն անդնէն հրաժարեցաւ, ու առաջին հարգութիւնն ընդունեցաւ: Մահաւանկ վիշ շաբաթի յառաջ Սրբազան Բահանայապետին նախակն իրեն գրոշմի խորհուրդը մատակարարեց: Իշխանն անցած կիրակի հիւանդացու էր շրջաբերմի սրբեայն նախակն իր ազգականներուն եւ բարեկամներուն առաջնորդութեամբ վերջին օժուով մատակարարեց, որանց մեծ շնորհակցն տուաւ հիւանդին իր բարեպաշտութեամբն ու երկրպագութեամբը: Քառասուն տարի կոյ որ իշխանը Պարիզ կը նստեր, եւ որնոր որ իրեն հետ մեծերութիւն ունէին, իր հարգին հաստատութեան եւ զորութեան վրայ կը զարմանային: Աս իշխանը Բերտիմուս Պանարագէ իշխանին աներորդին կամ կնոջ եղբայրն էր:

Գ Ե Ր Մ Ա Ն Ի Ա

ՊՍԵՄԻ, Ապրիլի 19: Այսօր պաշտօնեկց դահեղքը վաճառականութեան եւ երեսնաց պաշտօնեաներուն հետ հաստատուեցաւ մարտի ժողովքը բացաւ: Գերտնանական անբարեկամաց կողմանէ՝ Պաւլիկայի, Սարսնիայի, Հաննոպերի, կայսրնախախտ Հեստեի, Սարսնիայի մեծ գրքութեան, Հեստեի մեծ գրքութեան եւ Պրաւալայի տրապազ կարգի դեսպանները ներկայ էին, իսկ ուրիշ քանի մը տերութեանց դեսպանները զեւ չէին հասած: Պաշտօնեկց գահեղքը մասնաւոր խոսակցութեամբ մը ժողովքին վաճառու ժողովարանայ տարիք գրաւ, անոր մեծամեծ օգուտները ցուցուց, եւ ներկայ երկու դեսպաններէն ինչոյն որ առ արմբք գրելն համարու համար հարկաւոր երեւցած խորհուրդներն ու նպատակ մատուցանելն: Պաւլիկայի դեսպանն առ իսպարի պատասխան տուաւ իր տերութեան Կերմանական մարտի մարտեան օգուտներով եւ վրայ սենեցած մեծ համարն մը եւ միանգամայն նոյն մարտեան չէ թէ միայն հիւանդացի Գերտնայի, այլ ամեն գերտնական դատարան մէջ հաստատուելուն եւ Աւստրիայի հետ առոր մէջ միտքանքու ունեցած բարձրարդ յոյսով: — Նոյն դեսպանին առաջարկութեամբը՝ Պրաւալայի հարկերուն վերին տեսուչ Բուրմեր-Իշէ սեպուհը խորհրդին դահեղքը դրուեցաւ: — Պերլին, Ապրիլի 18: Յիստունայ ըրած առաջերութեամբը Հեղինայի եւ Աւստրիայի մէջ շատ աւերաբանական լուսած բողոքակրօնեց ազգային կաթողիկէ եկեղեցւոյ գոգր կը դառնան:

Ս Պ Ե Ն Ի Ա

ՊՐԱՅԻՏ, Ապրիլի 5: Ամաց 3ին պաշտօնեկց խորհրդուն մէջ հաստատութեամբ որոշուեցաւ որ Հիւանդացի Բերտիկայի դեսպանին Քուպա կողմն Միացեալ տերութեանց ծախելու համար ըրած ինչ եւ իցե առաջարկութիւնները մերժուին: Կուսակառութիւնը կը յուսայ որ երբ որ Բանդակայ դորտալեան իրեն տրուած փախաւոր իշխանութեամբ ընտրու կարգադրութիւններն ի գործ գնելու ըլլայ, ալ անկից ետքը Քուպացիք մայր երկրին (Պաւլիկային) բաժնակց ուղիւս պատմաւ մը չեն ունենար: Կուսակցին սկսած ամբողջութեամբը նոր գործադար յառաջ պիտո՞ր տանի, նոր յարմարեան ապշուտ աննելու համար պէտք եղած անկն զգուշութիւններն ու պատրաստութիւններն ալ պիտի հոգաղուին: — Պատասխան մէջ պէտքով կատարութեան դեմ կըլլող 7 հոգի նոյն տեղաց զինուորական աննեկն մահաւան դատարարու եցան: Բոյց անըզն մեծարարութիւն կարգադրութեան միջնորդութեան զորակալու Վնայն կատարուեց օւշացուց, որովհետեւ ան յոյսուարեկեր իմարտ հիւն շորհք ինչորո՞ւն է:

Բ Ի Գ Ի Ա

ՊՐԻՍՏԵԼ, Ապրիլի 10: Ամեն 1է5 վերին եւ ստորին պաշտօնակցները, որոնք 16 հաստատի յեղափոխութեան ժամանակ Ռուսաստանէն փախած էր, Բեղգիայի ծառայութեան մէջ մտած էին եւ պէտ կը կենային, ծառայութեան արձակուեցան ու քիչ թաշակով մը դատարանին վիճակի մէջ դրուեցան: Ասով կը յուսարարի որ Ռուսիայի եւ Բեղգիայի մէջ իրենց պատճառաւ, ծաղած եւ այն

չափ տարիներով մնացած գտնութիւնը վերնայ: Բեղգիա Վազովիկոս Պիլիպոպոս Թագաւոր կորսորդ ցրնկով՝ Տիմոյ կ'աշխատի որ իր ստիկն (Առգ. Նարոյն-մին) զէմ գրախ մեծ տերութիւններէն թու թիկուք ունենայ:

Օ Ս Ի Ե Ն Ե Լ Ե Ն Տ Ի Ր Ո Ի Թ Ի Ի Ն

ԼՅՈՍՏԵՆԿՆՈՒՊՈԼՍԻ մէջ 1850ին հաստատուած Բարեբաշ Էլիշ-Բեռն (Էլիշէի Խաչիկէի)՝ Ետեղը յիշեցան էր ըստ մասին ալ Անգղիայէն եկած ըլլալով՝ անոր գործադրութեան վրայ նոր կարգադրութեան մ'եղաւ, զորն որ զանազան կայանէ շատ օգտակար կրնանք համարել: Ինչպէս Օսմանեան տերութեան Թաշիկէի վաշի անուն տաճկերէն լրագիրն իր 465երորդ Թաշիկէի պաշտօնական մասին մէջ կը ծանուցանէ, որքան խորհրդակցութեան անկախութեանը մասնակցով համարուելու են թէ առ բնկերութեան նուէրը կուտարներու եւ անոր գրեթէ 10,000 տուրքով կամ կէս միլիոն արծաթ ֆիորին գրամագրելն շատ մուտք բերելու համար ամենն աղէկ կերպն ան է որ անոնց բոլոր մեկուկ հաստատուն զարմարք վարչի տարի: Աս ստանդարտութեան հետեւեալ եւ պարտեան հետ խոսելով՝ վերջապէս ընկերութեան 8 հատ նոր շողեանները միջ տարւան համար վարչի տրուեցան Օսմանեան հպատակներուն մէջ եւ ընկերի երկր Պիլիկիկէան Ծակոր Վրա եւ Գալիսիան Աստու Վրա հայազգի փառաւանակներուն մեծ աշուք Պիլիկիկէան Մկրտչի Արչիկ երաշխաւորութեամբը: Նոյն վաճառի համար 22 յարտածով էր մեծափառ թագաւորին կողմնէ վերջական յաւելումով մը դաշնագիր մը հաստատուեցաւ վարչի տրուելու: Եւ անորիցուն մէջ, որան գործութեան վարձարձակները (Գրեթէ Էլիշէի) տարւեալ 2100 տուրքով (105,000 արծաթ ֆիորին) ընկերութեան պիտո՞ր մշակուին: Աս դուռներն 100 տուրքով Բարեբաշ ընկերութեան սօցարակուն ծախելու համար պիտո՞ր համար, 400 տուրքով ալ մեկի պիտո՞ր գրախ արապոյ կարգի ծախելու: Համար, բայց ան ալ միշտ պիտո՞ր բանեցուի ու շահք բաժնորդները (actionnaires, Գրեթէ Էլիշէի) պիտո՞ր ընդունին, եւ կամ ընկերութիւնը կը համարեն, նոյն տակով նոր շողեաններ պիտո՞ր դրան, իսկ մնացեալ 1600 տուրքով տարւեալ արծաթ նորներուն պիտո՞ր բաշխուի՝ ամեն մեկուն տուած բաժնին համեմատ: Լրջի շողեանայ մէջ երկայն տակն զոգնութեամբ ծառայող պիլիկէան նաւապետն ալ շողեանաց վերակացու պիտո՞ր է: Նախերուն կ'համար պիտո՞ր եկած ու բանելու սկսած է, մտերու մեկու շորն եւ պիտո՞ր դայ: Բայց որովհետեւ արդէն հիմնական յարկ շողեանաց ալ հարկաւորութիւն պատգուելու սկսած է, կը յուսանք որ հետգհեան նաւերուն թիւն ալ իմաստուն խորհրդով կ'աճին, եւ ամեն բոլորով տիրութիւնը բարեկարգութեան պանծալի յիշատակարաններէն մէկն ըլլալէն դատ՝ նաւեր մտնողներուն մեծ բարեբարութիւնն ու պիտո՞ր թիւն կ'ըլլայ, եւ մասնաւորապէս ակաւ նաւոր վարձակներուն փառք ու պատիւ կը բերէ եւ միւր սղոյնայ ալ թէ շահու եւ թէ նաւապետութեան արուեստի նոր ճիւղ մը կը բացուի, մասնաւոր որ վերջինը միայն: Տիմոյ մը զխաւորարար վաճառական ազգին բարբառն պակելով՝ բաւական վաճառակար հիւանդութիւններ կը պատճառէր:

Ինչպէս որ սու տարւան 12երորդ Թուրքի մէջ ծանուցինք, բարձրագոյն Գուռը կ'ուղը որ նաեւ Լիֆորտայի նահանգին մէջ Թուրքի Խաչիկէի (բարբառ կարգադրութիւնը) հաստատուի եւ մասնաւորապէս սու կը պահանջէր որ Լիֆորտայի փոխարքան կամ բոլորը Կենաց եւ նաեւ Խաչիկէի կամ ինչպէս կ'ըսուի՝ Օրայ իշխանութեան ինչորոշութիւն ի գործ չէնէ, այլ ամենի գեպելու: Այլ մեծափառ արքային մահադատութեան դատարանին հաստատութիւնը ինչոյն: Բոլորը մեծափառ թագաւորին իմարտահան նախնի մը գրեթէ՝ մէջը կը ծանուցար թէ Արայ իշխանութիւնը վե հարկաւոր (SOUVERAIN) սեպակաւ իրաւունքներէն ըլլալով՝ բուն թագաւորին կը վերաբերի, բայց միանգամայն կ'ազգայն որ պէթ քիչ մը ժամանակի համար սու իրաւունքը նաեւ իրեն շորհէ, որովհետեւ, կ'ըսէր, Լիֆորտայի իրաւունքն ամբողջ մեծամեծ բարեք ընելու կը յոյսուարարի, եթէ իմանայ որ բոլորը մեծափառ իշխանութիւն չունի: Ասկից դատ՝ երկարով օւթեան ալ մեծ փառ կ'ըլլայ, կ'ըսէր, ինչո՞ւ որ բունտարեկալ մահապարտին տարւածութեան վճիռը միայն որ կատանդուապալէն համար են, յանցաւորին բոլոր սղոյնակները շորհք ինչորոշութեամբ Գահար Գահար պիտո՞ր պան ու իրենց երկիրն երկայն աննէ Լիֆորտայի պիտո՞ր թողուն: Սակայն բարձրագոյն Գուռն իր բոլոր նահանգներուն վրայ անհամար միակերպ կատարութիւնը յիշեալ

պատճառներու համար խախտել չուզելով՝ յառաջան օրոշան մը հաստատուն կեցաւ, եւ ան վաճառու անցեալ ամաց վերջերը հոյակապ քաղաքացի Կուստ Էլիշէի Լիֆորտայի խաչիկէի որ հան ամենայն շափաւորութեամբ ու խաչիկէի վաճառելով՝ մեծափառ արքային վերջական կամքը ծանուցանէ: Ասոր վրայ Էլիֆորտայի մէջ ինչ մը համարներն ու վախեր սարսածուեցան, եւ քիչ ինչ պիտո՞ր թիւնները ըսաւ, բարբառացի Վնայ շապոյց եւ Գահարի գանձերն ինչ համար գրեթէ տուաւ: Բայց անկեանները հուանակաւ կը համարին, որ բարձրագոյն Գուռն որոշմանը մասնակցութեամբ Կուստ Էլիֆորտայի իմաստուն վարձարձակը կատարութեամբ իրենց նպատակը պիտո՞ր համարուի: Լիֆորտայի Կուստայի լրագիրներուն դրուած նամակաց նայելով՝ անոնցն մտնողներուն մէջ մեծ մասն ալ Թուրքի Խաչիկէի շատ աղէկութիւնը յուսարով՝ բարձրագոյն Գուռն որոշմանը համար թեամբ կը խէ: — Լիֆորտայի նաւապետը գրեթէ բոլոր եւրոպական լրագիրներէն դադարական անպատրաստ վիճակի մը մէջ կը ստորագրուի, ինչո՞ւ որ ծովային զոյգը, որ իր յատարան ծովապետին՝ Մախա փաշային վրայ մեծ սէր ունի, Տիմոյ երկաթագրոյն շնորհակցն կը գործածուի: — Լիֆորտայ վրայ Լիֆորտայի զանազան լրագիրներուն խառն շրջելու եւ բարձրագոյն Գուռն որոշմանը արդարացիութիւնը համար Գաղղիայի կատարութեան կէս պաշտօնական փախել լրագիրը հետեւեալ կերպ նշանուոր կտորները յառաջ կը բերէ՝ 1840 Յուլի 16ին Լիստոնի մէջ Եւրոպայի մեծ տերութիւններէն ստորագրուած զաշան զիջելն ամեն լրագիրն «Լիֆորտայի բոլորը զիջելը կը պատուարի՝ իր կատարած նահանգին մէջ պետութեան ամեն պիլիկէի գործադրել տուաւ: Իսկ յայտարարութեան հարկարակին մէջ պայտէս դրուած է կ'ըսէ: «Ամեն մեծափառ խորհրդակցութեանը մէջ Լիֆորտայի բոլորը Գուռն կը խախտութիւն պիտո՞ր ինչոյն: — Մեծափառ Գուռն արքան կատարութիւնը ձեռք առած ամեն ինչ պարտաւորեան դատ՝ նաեւ աւելի Կերտնացաց ու Անգղիացոյ հակում ցոյց տուաւ: Այլ վրայ Գաղղիացիք վրայանին իրենք ունէին մեծափառ Մախա փաշային վրայ համարութեան ունին:

Պ Ա Ր Ս Կ Ա Ս Տ Ա Ն

ՏՐԱՊԵՏՈՒՆ, վրային հասած ու Եւրոպայի մէջ հետադարձ տարածուած գործաւոր լուր մը կը եւ նոյնանէ թէ մեծարդ Պր. Գուռնանեան Գուռնութեան Պարսից արքային առաջին իմարտարան ինչոյն եւ ան մեկի քաղաքի ստիկոն էր: Պր. սից հիմնական կատարութիւնն ինչ զինք անկէ Երթաւորայի կողմ կը ցուցնէ, իսկ յառաջան Կուստայի:

Մ Ա Ն Ե Ն Ե Լ Ե Ն Տ Ի Ր Ո Ի Թ Ի Ի Ն

ԱՍՊ՝ սպանիական լրագիրներէ աննելով՝ Եւրոպայի աննեկն ու աննեկնի գեղար մը կը պատարին որ անցեալ ամաց սկիզբը Մուստիա պատար է: Գուռն մեծափառ բարձրագոյն Գուռնանեան կան մէջ գեղարի գտնելով վրայ վարձու բարեկամ թիւն մը կար: Սր մը մարտ մ'եկու տանողը ըսաւ թէ կ'ուղէ նոյն բնակութիւնը վարձու, բուն ընտանեաց մը համար՝ որն որ, ըսաւ, հիմա Գուռնն ու մեկ քանի օրէն քաղաք կ'իջնայ, եւ իրեն առ հաստատուեց (էն)՝ համեց ամենորոշ անկէ սուտաւ, ան ալ ասոր դիմողը բանակներն իր մեծափառ յանձնեց: Լիֆորտայի գիշեր նոյն պարտաւորութեան մէջ վրայանուն մը լուսեցաւ, որ բոլոր դրոշմները ստակացուց ու խոսովց: Լրջը որ սահմանաւոր տեղն անցաւ ու վեւ վարձակները (Կիւրտիկ չէին երեւցած, ստանդարտ լուսեց նոյն խոցերը մեծ որ աննեկ թէ ան անտարար արմիկն պատճառն ինչ էր: Բայց վարձակներով տեսաւ որ խոցերուն գուռններին կողմնէ կողուած էր: Անմիջապէս ստիկոնութեան մարտիկ կանչեց ու անոնց տալէս Գուռն կտորեցին: Բնակարանին մէջ մտրոք մ'ալ չիֆո միտակ աննեկն մեծ խոցն մէջ դարալ մը կար մէջ մարդու դանկ մը ու ստիկոնիք, եւ անոր երկու կողմը՝ փառուած մանկները: Գաղղիայի վրայ վերջական մը կար, որուն իմաստն էր, Աս համարձակը՝ Մարտին Սերիոյ արքայապետին պատմութեամբ է:

Գաղղիայի Սիւլիքը նահանգին մէջ Ռեճ Գիլիան աննեկն կին մը երկուեկուց աստանն էր: Իր քու մեծափառնուն համար՝ Արիկա 13 տարի կար որ ու մահանցած էր, որդի մ'ունէր եւ երկուքը հետեւ իրաւ աղէկ կ'ապրէր: Այնուպէս տարի Բուլիան մեծ լուսն որ կարմիր հաստարակաւանակները Բուլիան նահանգին մէջ գաղղիկ ընկերութիւններ կը կա-

* Տես ասոր վրայ Եւրոպայ 1850, Թիւ 53, Օսմանեան տերութիւն:

